

СТАН ПРАКТИКИ ІНТЕГРАЦІЇ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ПРАВА

У статті виявлено, що цілеспрямована інтеграція методів навчання майбутніх бакалаврів галузі права не має достатнього наукового обґрунтування. Відсутність чіткого уявлення викладачів щодо можливостей використання інтеграції методів навчання не дозволяє їм правильно визначити її значення, рівні та масштабність. Нами визначено показники критеріїв сформованості компонентів готовності викладачів до інтеграції методів навчання. У процесі роботи з викладачами виявлено, що дидактичні особливості інтеграції методів навчання у професійній підготовці майбутніх бакалаврів галузі права майже не враховуються у практиці роботи реального навчального процесу. Доведено, що переліки суспільно-гуманітарних дисциплін не тільки суттєво різняться у різних закладах вищої освіти, але їх перелік є недостатнім для формування особистості юриста. Результати якісного аналізу показують, що невідповідність викладача до інтеграції методів навчання у процесі підготовки бакалаврів галузі права є вагомою причиною відставання практики від теорії. Викладачі переважно користуються традиційними методиками вибору та поєднання методів навчання. Це призводить до того, кількість використовуваних методів є невеликою, мало змінюється і удосконалюється, а також у більшості випадків поєднання методів на конкретному занятті є еkleктичними. Результати кількісного аналізу показали невідповідність між об'єктивно існуючими професійними вимогами до інтеграції методів навчання та рівнем її використання у підготовці майбутніх бакалаврів галузі права. Орієнтація на використання методів навчання без належних інтегративних зв'язків не спроможна відчутно підвищити якість професійної підготовки фахівців. Усвідомлення необхідності впровадження інтеграції методів навчання у навчальний процес викладачами знаходить свій результат на рівні навчальних закладів. На основі анкетування студентів та викладачів встановлено: необхідність впровадження інтеграції методів навчання; доступність навчального матеріалу; відповідність дидактичних умов наявній викладацькій базі. Забезпечення інтеграції методів навчання є актуальним питанням та вимагає спеціального дослідження, що підтверджується результатами проведеного експериментального дослідження.

Ключові слова: стан практики, інтеграція, методи навчання, інтеграція методів навчання, підготовка, бакалаври, галузь права.

Основним викликом для сучасної освіти є забезпечення роботодавців професіоналами, здатними адаптуватися до змін та успішно працювати в нових ситуаціях. Огляд проблеми підготовки фахівців дозволяє трактувати навчання як динамічний процес розвитку людини, що ґрунтується на постійному виборі змісту, способів діяльності викладача та студентів. Доцільно зосередитися на виборі умов, які дозволяють студентам сприймати навчання як процес, в якому вони самі беруть активну участь та отримують позитивні емоції.

Особливо важливу роль на сучасному етапі насичення інформацією відіграють методи навчання, які відображають об'єктивні закономірності, цілі, зміст, принципи і форми навчання. Діалектичний зв'язок між методами та іншими категоріями дидактики є взаємозворотним.

Інтегративні методи навчання передбачають їх систематичну інтеграцію. Це означає, що при поясненні інтегративної і цілісної теми, викладач повинен продумати систему, яка поєднує репродуктивну і творчу діяльність студентів. Навчальні програми дисциплін, які не вимагають чітко вираженої інтеграції методів навчання, в кращому випадку, обмежуються посиланнями на обґрунтування вибору методів навчання. Проблемний підхід до навчання заміняється формальною постановкою проблем, а дійсно проблемне навчання найчастіше спостерігається в роботі окремих викладачів. Окремі спроби інтеграції методів навчання на науково обґрунтованій основі є недостатніми та не можуть задовольнити вимог професійної освіти. Поняття методів навчання, їх дефініцій, класифікацій та вибору займає важливе місце у науково-педагогічній літературі.

У сучасному соціокультурному контексті існує потреба в розширенні предметно-орієнтованих і загальних навичок фахівців, які володіють наскрізними компетентностями. Такі компетентності є універсальними та необхідними і ґрунтуються на принципах «застосування різноманітних точок зору до проблем та успішного міжкультурного діалогу. Формування таких наскрізних компетентностей розвиває навички, необхідні фахівцям для існування в демократичному суспільстві» [2, с. 65].

На думку О. Ноздрової та Ю. Камбур, «впровадження в педагогічну практику інтегрованих методів навчання – це перебудова процесу освіти. Методична правильна побудова та проведення інтегрованих занять впливає на результативність процесу навчання» [5, с. 222].

О. Білик обґрунтувала педагогічні умови інтеграції методів навчання фахових дисциплін: «інтегративний характер зв'язку між методами навчання та цілями і змістом навчання фахових дисциплін; інтеграція методів навчання розглядається як триєдиний процес, який поєднує методи навчання (викладача), учіння (студента) та їх орієнтацію на методи майбутньої професійної діяльності; формування банку методів навчання та критеріїв їх вибору; урахування структури методу навчання та використання його компонентів як елементів інтеграції» [1, с. 34].

Поширення набули технології інтеграції в освіті [10; 11; 12], зокрема технології інтеграції змісту освіти [3] та ін.

Для нашого дослідження важливими є наукові розробки, присвячені саме інтеграції методів навчання, а саме: проблема інтеграції методів навчання у контексті експериментального дослідження [1], реалізація можливостей Stem-освіти засобами інтеграції креативних методів навчання [4], використання методів інтегрованого навчання [5], інтеграційна трансформація методів навчання [7] та ін.

Аналіз науково-педагогічних джерел показує, що у них розглядається інтеграція як педагогічна категорія [8], інтеграція як педагогічне поняття [6], інтеграція як педагогічний феномен [9] та ін.

Водночас малодослідженими залишаються не лише теоретичні засади, але й стан практики щодо інтеграції методів навчання. Необхідність визначення низки міждисциплінарних компетентностей, які забезпечують трансфер навчання та відповідають вимогам ХХІ століття, зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета статті – узагальнення результатів аналізу стану практики інтеграції методів навчання у процесі підготовки бакалаврів галузі права.

Впровадження в освітню практику інтегрованих методів навчання є до певної міри перебудовою освітнього процесу. Знання набувають якості та системності, уміння стають більш узагальненими та комплексними, посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів студентів, ефективніше формуються їх переконання. Творчість, адаптивність, критичне мислення та співпраця є дуже цінними навичками. При виробленні цих навичок інтегроване навчання є високоефективним підходом.

Аналіз проблеми застосування інтегративного підходу до методів навчання у процесі підготовки бакалаврів галузі права дозволив виявити низку суперечностей. А саме: між соціальним замовленням якості професійної підготовки майбутніх фахівців та їх недостатньою практичною підготовкою до професійної діяльності; між інтегративним характером вимог до майбутніх фахівців та недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців; між великим обсягом інформації, що продукується суспільством, та її дефіцитом.

Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати інтегрований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Таке поняття зараз широко використовується і розглядається в різних аспектах.

Глобальною ціллю констатувального експерименту було виявлення існуючих недоліків інтеграції методів навчання. Теоретичною основою для розробки було обрано інтегрований підхід. Такий підхід до формування змісту навчання позитивно впливає на застосування знань та умінь, сприяє формуванню широких пізнавальних інтересів та активності студентів, що передбачає якісні зміни у педагогічному мисленні, а тому цілеспрямовану роботу з викладачами.

Сутність інтеграції методів навчання полягає в тому, що формується база методів, що використовуються викладачами. Додаються критерії відбору методів, які підходять для конкретних занять. Потім формується система, за допомогою яких алгоритмів, інструментів чи прийомів викладач поєднує обрані методи на конкретному занятті. Це поєднання має бути інтегративним. На наступному етапі розпізнають ці методи і формують базу методів, критеріїв відбору та способів їх інтеграції.

Предметом теорії і практики методики навчання є цілі освітньої діяльності, які проектує викладач, методи, які обирає викладач для досягнення цих цілей, способи співпраці для виконання поставленого завдання, зміст навчання, пов'язаний з конкретними навчальними матеріалами, логіка освітнього процесу (закони, закономірності та принципи), джерела інформації та види діяльності учасників освітнього процесу, майстерність викладача, система методів і засобів навчання тощо, характеризуються їх наявністю.

Інтегративні методи навчання передбачають систематичну інтеграцію. Це означає, що при поясненні інтегративної і цілісної теми викладач повинен продумати систему, яка поєднує репродуктивну і творчу діяльність студентів.

На практиці інтеграція методів навчання реалізується далеко не повністю. Відсутність врахування дидактичних особливостей професійної підготовки для окремих спеціальностей веде до порушення ряду принципів навчання. Не повністю, зокрема, дотримується принцип наступності.

Складним для викладачів нефахових дисциплін є необхідність засвоїти додаткові знання з юриспруденції. Вони вважають, що для цього потрібні навчальні посібники, науково-методичні рекомендації, дидактичні матеріали інтегративного характеру тощо.

На жаль, цілеспрямована інтеграція методів навчання майбутніх бакалаврів галузі права у професійній підготовці студентів не має достатнього наукового обґрунтування, про свідчить аналіз навчальних планів, програм та підручників. Відсутність чіткого уявлення викладачів щодо можливостей використання інтеграції методів навчання не дозволяє їм правильно визначити значення, рівні та масштабність такої інтеграції.

Ми визначили такі показники критеріїв сформованості компонентів готовності викладачів до інтеграції методів навчання: ставлення викладачів до інтеграції методів навчання; бажання удосконалювати свої знання та вміння; прагнення до самореалізації та самовдосконалення; компетентність; володіння теорією інтеграції методів навчання; спроможність оцінювати та вирішувати професійні ситуації; самостійність; готовність до застосування інтеграції методів навчання у варіантних ситуаціях; використання інтеграції методів навчання у професійній діяльності. Виділені показники дозволяють визначити рівень сформованості готовності викладачів до інтеграції методів навчання.

Вивчення показало, що загалом інтеграція здійснюється переважно на основі міжпредметних зв'язків за традиційними методиками, що не забезпечує належного рівня її ефективності. Аналіз документації

підтвердив, що опора лише на окремі обґрунтування вибору методів навчання не забезпечує логічної та дидактично обґрунтованої системи підготовки фахівця.

Водночас у роботі досвідчених та творчих викладачів спостерігаються елементи впровадження інтеграції знань та вмінь для майбутніх бакалаврів галузі права. Аналіз варіативної складової підготовки майбутніх бакалаврів у галузі права показав, що у практиці навчання намітилися тенденції до використання інтегративного підходу до розробок методів навчання, переважно фахових дисциплін. Деякі викладачі під час розробки роблять самостійні спроби інтеграції. Об'єктами вивчення навчальних дисциплін стають інтегровані знання (ідеї, теорії, закони, факти, комплексні проблеми) права, міжнародних відносин, іноземних мов тощо.

На нашу думку, для майбутніх бакалаврів галузі права важливою є світоглядна профілізація, яка базується на вивченні суспільно-гуманітарних дисциплін. Аналіз результатів опитування викладачів дозволив виділити причини низького рівня інтеграції методів навчання під час вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін. Основними з них є: організаційно-методичні: насичений зміст навчальної програми; недостатня кількість матеріалу в галузі; недостатня кількість навчально-методичної літератури, рекомендацій; особисто-психологічні: затрати часу пошук матеріалів з; невміння оперувати для практичного застосування; недостатнє розуміння необхідності інтеграції методів навчання. Зауважимо, що переліки суспільно-гуманітарних дисциплін не тільки суттєво різняться у різних закладах вищої освіти, але їх перелік є недостатнім для формування особистості юриста.

Аналіз показав необхідність використання інтеграції методів навчання в професійній підготовці, але постало запитання про міру їх ефективності, оскільки використання інтеграції методів навчання в більшості випадків приводить до росту успішності студентів.

Результати аналізу основних причин недостатнього використання інтеграції методів навчання полягають, зокрема у такому: практична відсутність механізмів діагностики якості способів вибору та поєднання методів навчання; складності переструктурування інтеграції методів навчання; формальності з уведенням нових способів вибору та поєднання методів навчання; відсутність механізмів виключення застарілих методів, які не відповідають сучасним вимогам, з навчального процесу; невідповідність викладача. Ще одним важливим чинником є складність організації і підготовки заняття у процесі застосування інтеграції методів навчання.

Практична відсутність механізмів діагностики якості способів вибору та поєднання методів навчання, а також формальності щодо уведення нових способів вибору та поєднання методів навчання теж гальмують впровадження в практику теоретичних набутків інтеграції методів навчання.

Насамкінець, відсутність механізмів виключення застарілих, які не відповідають сучасним вимогам, з навчального процесу вимагає їх негайного розроблення та впровадження в практику.

Тому розвиток інтеграції методів навчання перебуває на стадії, яка потребує удосконалення та покращення.

Дослідження дієвості інтеграції методів навчання ми розпочали з їх авторської оцінки, тобто самі викладачі оцінювали методи, які вони добирають і поєднують, а потім використовують у навчально-виховному процесі. Для ефективного аналізу необхідно було навести результати аналогічної оцінки іншими (незалежними) респондентами, тобто викладачами, які використовують ці методики.

Результати дозволяють висновкувати, що викладачі переважно користуються традиційними методиками вибору та поєднання методів навчання. Це призводить до того, кількість використовуваних методів є невеликою, мало змінюється і удосконалюється, а також у більшості випадків поєднання методів на конкретному занятті є еkleктичними.

Ще однією причиною недостатнього використання інтеграції методів навчання у професійній підготовці майбутніх бакалаврів права є недостатнє розуміння сутності інтеграції методів навчання та їх ролі у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів у галузі права.

Аналіз отриманих результатів вказує на той факт, що на загально дидактичному рівні проблематиці способів вибору та поєднання методів навчання приділяється мало уваги. Значно більший інтерес проявляється на рівні навчальних закладів, а переважаючими є авторські розробки викладачів.

Такі результати свідчать про чітке усвідомлення необхідності впровадження інтеграції методів навчання у навчальний процес викладачами, що вже знаходить свій результат на рівні навчальних закладів.

На основі анкетування студенти та викладачів встановлено: необхідність впровадження інтеграції методів навчання; доступність навчального матеріалу; відповідність дидактичних умов наявній викладацькій базі.

Таким чином, можна зробити висновок про існування суттєвих недоліків в існуючих методиках, що використовуються при професійній підготовці майбутніх бакалаврів права. По-перше оцінки ефективності існуючих інтеграції методів навчання є далекими від максимальних, що свідчить про можливість удосконалення та покращення. По-друге авторська оцінка досить суттєво розходиться з експертною, що свідчить про деяку необ'єктивність викладачів в самооцінці ефективності використання методів навчання.

Висновки. Цілеспрямована інтеграція методів навчання майбутніх бакалаврів галузі права не має достатнього наукового обґрунтування. Відсутність чіткого уявлення викладачів щодо можливостей використання інтеграції методів навчання не дозволяє їм правильно визначити її значення, рівні та масштабність. У процесі роботи з викладачами виявлено, що дидактичні особливості інтеграції методів навчання у професійній

підготовці майбутніх бакалаврів галузі права майже не враховуються у практиці роботи реального навчального процесу. Визначено показники критеріїв сформованості компонентів готовності викладачів до інтеграції методів навчання. Результати якісного аналізу показують, що невідповідність викладача до інтеграції методів навчання у процесі підготовки бакалаврів галузі права є вагомою причиною відставання практики від теорії. Викладачі переважно користуються традиційними методиками вибору та поєднання методів навчання. Це призводить до того, кількість використовуваних методів є невеликою, мало змінюється і удосконалюється, а також у більшості випадків поєднання методів на конкретному занятті є еkleктичними. Результати кількісного аналізу показали невідповідність між об'єктивно існуючими професійними вимогами до інтеграції методів навчання та рівнем її використання у підготовці майбутніх бакалаврів галузі права. Орієнтація на використання методів навчання без належних інтегративних зв'язків не спроможна відчутно підвищити якість професійної підготовки фахівців. На основі анкетування студентів та викладачів встановлено: необхідність впровадження інтеграції методів навчання; доступність навчального матеріалу; відповідність дидактичних умов наявній викладацькій базі.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення спеціального курсу для викладачів "Інтеграція методів навчання у підготовці бакалаврів галузі права".

Використана література:

1. Білик О. С. Педагогічні умови інтеграції методів навчання фахових дисциплін майбутніх будівельників у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2009. 301 с.
2. Ведь Т. Теоретичні засади формування трансверсальних компетентностей на сучасному етапі розвитку суспільства : збірник наукових праць "Педагогічні науки". 2020. № 93. С. 64–69.
3. Ільченко В. Р. Технології інтеграції змісту освіти. 2014. Вип. 6. Полтава, ПОІППО.
4. Козяр М. М., Козловський Ю. М., Стечкевич О. О. Реалізація можливостей Stem-освіти засобами інтеграції креативних методів навчання. *Наукові записки. Серія "Педагогічні науки"*. 2020. № 191. С. 20–23.
5. Ноздрова О. П., Камбур Ю. Використання сучасних методів інтегрованого навчання у сучасній освіті. Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти. Університет Ушинського. Одеса, 2022. 190 с.
6. Павелко В. Історико-педагогічні аспекти розвитку поняття "інтеграція". *Людинознавчі студії. Серія "Педагогіка"*. 2022. № 15(47). С. 53–60.
7. Попадич О., Прокопенко І., Стечкевич Л. Інтеграційна трансформація методів навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів. *Progressive Science Journal*. 2019. № 1. С. 24–27.
8. Рудницька Н., Тарнавська Н. Дидактична суть інтеграції та способи її реалізації в процесі навчання математики в закладі дошкільної освіти та початкової школи. *Молодь і ринок*. 2018. № 7. С. 46–51.
9. Яцина О. Феноменологія ідентичності трансфесіонала. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 1(6). С. 487–498.
10. Calero Lopez I. & Rodnguez-Lopez B. The relevance of transversal competences in vocational education and training: a bibliometric analysis. *Empirical Research in Vocational Education and Training*. 2020. № 6. URL : <https://doi.org/10.1186/s40461-020-00100-0>
11. Fadel Ch., Bialik M., & Trilling B. Four-Dimensional Education. California. Stanford University, 2015.
12. Rogers R. K., Wallace J. D. Predictors of Technology Integration in Education : A Study of Anxiety and Innovativeness in Teacher Preparation. *Journal of Literacy and Technology*. 2011. № 12 (2), P. 28–61.

References:

1. Bilyk O. S. (2009) Pedagogical conditions for the integration of methods of training professional disciplines of future construction workers in higher technical educational institutions : dys... kand. ped. nauk. 13.00.04 / Vinnytskiy derzhavnyi pedagogichnyi universytet im. M. Kotsiubynskoho. Vinnytsia. 301 s. [in Ukrainian].
2. Ved T. (2020) Theoretical principles of the formation of transversal competences at the current stage of the development of society : zbirnyk naukovykh prats "Pedagogichni nauky". № 93, s. 64–69 [in Ukrainian].
3. Ilchenko V. R. (2014) Technologies of integration of educational content]. Vyp. 6. Poltava, POIPPO [in Ukrainian].
4. Koziar M. M., Kozlovskiy Yu. M., Stechkevych O. O. (2020) Realization of opportunities of Stem-education by means of integration of creative teaching methods]. *Naukovi zapysky. Seriya "Pedagogichni nauky"*. № 191. S. 20–23 [in Ukrainian].
5. Nozdrova O. P., Kambur Yu. (2022) Use of modern methods of integrated learning in modern education]. *Modernizatsiia osvithnoho protsesu v suchasnykh zakladakh osvity. Universytet Ushynskoho. Odesa*. 190 s. [in Ukrainian].
6. Pavelko V. (2022) Historical and pedagogical aspects of the development of the concept of "integration". *Liudynoznavchi studii. Seriya "Pedagogika"*. № 15(47). S. 53–60 [in Ukrainian].
7. Popadych O., Prokopenko I., Stechkevych L. (2019) Integrative transformation of teaching methods in the professional training of future teachers]. *Progressive Science Journal*. № 1. S. 24–27 [in Ukrainian].
8. Rudnytska N., Tarnavska N. (2018) Didactic essence of integration and methods of its implementation in the process of teaching mathematics in preschool and primary school]. *Molod i rynek*. № 7. S. 46–51 [in Ukrainian].
9. Iatsyna O. (2022) Phenomenology of the transprofessional identity]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. № 1 (6). S. 487–498 [in Ukrainian].
10. Calero Lopez I., Rodnguez-Lopez B. (2020) The relevance of transversal competences in vocational education and training: a bibliometric analysis. *Empirical Research in Vocational Education and Training*. № 6. URL : <https://doi.org/10.1186/s40461-020-00100-0>

11. Fadel Ch., Bialik M., Trilling B. (2015) Four-Dimensional Education. California. Stanford University.
12. Rogers R. K., Wallace J. D. (2011) Predictors of Technology Integration in Education : A Study of Anxiety and Innovativeness in Teacher Preparation. *Journal of Literacy and Technology*. № 12 (2), P. 28–61.

Nahirnyi V. The state of practice of integration of teaching methods in the process of preparation of bachelors in the field of law

The article reveals that purposeful integration of teaching methods of future bachelors of the field of law does not have sufficient scientific substantiation. The lack of a clear idea of the teachers about the possibilities of using the integration of teaching methods does not allow them to correctly determine its values, levels and scale. We have identified indicators of criteria for the formation of components of teachers' readiness to integrate teaching methods. In the process of working with teachers it is revealed that didactic features of integration of teaching methods in the professional training of future bachelors of the field of law are almost not taken into account in the practice of the real educational process. It is proved that the lists of social and humanitarian disciplines not only differ significantly in different higher education institutions, but their list is not sufficient for the formation of the personality of a lawyer. The results of qualitative analysis show that the unpreparedness of the teacher to integrate teaching methods in the preparation of bachelors in the field of law is a significant reason for the lag of practice from theory. Teachers mainly use traditional methods of choice and combination of teaching methods. This leads to the fact that the number of methods used is small, slightly modified and improved, and in most cases the combination of methods in a particular lesson is eclectic. The results of the quantitative analysis showed a discrepancy between the objectively existing professional requirements for the integration of teaching methods and the level of its use in the preparation of future bachelors in the field of law. Focusing on the use of teaching methods without proper integrative connections is not able to significantly improve the quality of professional training of specialists. Awareness of the need to implement the integration of teaching methods into the educational process by teachers finds their result at the level of educational institutions. On the basis of questionnaires of students and teachers it is established: the need to implement integration of teaching methods; accessibility of educational material; compliance with didactic conditions available teaching base. Ensuring the integration of teaching methods is a topical issue and requires special study, which is confirmed by the results of the experimental study.

Key words: *state of practice, integration, teaching methods, integration of teaching methods, preparation, bachelor, branch of law.*